

Könyvszemle

*Hungarian Arts
and Sciences, 1848–2000*
Somlyódy László–Somlyódy Nóra

2003 őszén a chicagói reptéren várakoztam. Mellettem egy kínai férfi hagyományos jelekkel írt kulturális magazint olvasott. A címlapján meglepetésemre Petőfi Sándor közismert dagerrotípiáját vettem észre. Megszólítottam angolul, hogy bocsánat, ez itt egy magyar költő, én pedig magyar vagyok, hogy kerül ez az ő újságjába? Erre kicsit indignáltan megmutatta, hogy az egész különszám Petőfiről szól. Vagy tizenöt hosszú, kínai nyelvű tanulmány. Mi tagadás, ekkor még megörültem, és lelkesen elkezdtem mondani neki, amiről úgy gondoltam, hogy el kell mondanom, mert hiszen „én már csak tudom”. De ő közbevágott, *of course*, és elém tette a belső borítót. Nahát, amennyit én tudok Petőfiről, az láthatóan már a fülszövegben benne volt. Helyek, események, leghíresebb versei, halála – ehhez nem kellett kínaiul érteni, ezt latinnal szedték. Elszégyelltem magam, leforrázva ültem vissza. Nem a kínai férfi volt a csodabogár, hanem én. Találkozásunk azt illusztrálta, hogy akit érdekel bámi, ma magas szinten jut hozzá minőségi információhoz. Nincs szükség lelkes amatőrökre, „kultúránk követere”, mint én is lehettem. A saját bőrömmön tanultam meg.

Vajon kinek szól a *Hungarian Arts and Sciences*, ami voltaképp egy almanach vagy leginkább egy kincses kalendárium, és olyan szinten mutatja be a magyar tudományt, sportot és művészetet (sic!), mint én a kínainak Petőfit.

Akit bármennyire is érdekel az európai vagy éppen a magyar kultúra, kilószám vehet magának jobbnál jobb forrásokat. Elvben erre szolgálna a sorozat is, amelyben az előttem fekvő könyv megjelent. De ma már az *amazon.com* is árul eredeti munkákat minden kultúra terméséből, antikvár formában – erre pedig akkor jöttem rá pár éve, mikor kiderült, hogy mások is írnak az én nevemen, megnézve őket pedig régi őseimre bukkantam. Aki azt hiszi, hogy a világ Amerika partjainál véget ér, annak megúgyis mindegy. Nemcsak azért, mert soha nem fogja megjegyezni a fura ékezetekkel írt Zsabót vagy Szabót (hány ilyen levelet kaptam...), hanem mert nem veszi a kezébe (pontosabban ő sem veszi a kezébe) egy olyan almanachot, ami nem *valamiről* szól, hanem csak úgy általában szól Magyarországról, vagyis mindenről és semmiről. A kérdés tehát arra egyszerűsödik, vajon egyáltalán ki veszi a kezébe ilyesmit, és miért tenné. Volna persze egy réteg, mégpedig a tudatlan, ám jobb szándékú fiatal olvasó. De azt meg a könyv külleme riasztja el. Sötétkék, egyszínű, szövethátos, keményfedeles, vastag. A világ rossz sarkain szoktak hasonlóan komor külsejű, „felelősséggel” írt könyveket a kezünkbe nyomni, amik rendszerint gyászos emléktű vezetői hóstetteiről vagy soha nem hallott helyi hősről szólnak. Feszengtem már meg nem nevezendő országok követkegein hasonló könyvespolcok előtt, ahol a könyvek külön erre a célra készültek. Hogy az efféle kontextus mennyire mérgező – bizony, később nagy megdöbbenéssel szoktam tudomásul venni, ha egyik-másik furcsa névről kiderül, hogy hordozója nem pusztán az illető távoli vagy éppen nagyon is közeli

ország ismeretlen és számunkra semmitmondó tudományos akadémiájának tagja, hanem valóban világhíresség. Hogy mik vannak!

Nemzet- és tudományos propagandánk sokszor százalmas. Nem ez a szerencsétlen, bár jó szándékkal és igyekezettel összeállított kötet az egyetlen példa rá. Egy friss európai pályázathoz az intézményemet is be kellett mutatni. Gondoltam, na majd *copy/paste* módszerrel. Az ELTE-ről azonban se az internetes oldalakon, se a tanszékvezetői polcomon nem találtam mást, mint fellengzős pufogatást. Sehol nem volt egyetlen *adat* se – hogy hány professzor hány PhD-diákot, mennyi kutatási pénzt elnyerve, mire oktat. Hogy hány publikáció készül, milyen impakt faktossal, vagy egyáltalán, melyek a sikeres tudományterületek, felőlem bármilyen mutatók fényében, csak legyenek ilyenek. A konkrétság látszatát is elkerülő honlapon azonban mindegyik terület sikeres volt, a sporttól az énekig, nehogy valaki megsértődjön. De pont ez az a mentalitás, ami egy elhúzott szájú, kínos mosolyt csal elő az olvasóból. Holott, ahogy a komor könyvek szereplői közt is vannak valódi nagyságok, úgy az ELTE-n is léteznek kíméletlen nemzetközi összehasonlításban is sikeres tudományterületek, méghozzá szép számmal.

Az előttem fekvő kötetben mondjuk adatok legalább vannak, sőt szinte más sincs, de ez így – a műfaj eltérő jellege miatt – ugyanúgy dezinformatív. Ugyanúgy hiányzik belőle minden információ, aminek alapján az egyes területeken tett magyar hozzájárulás értéke megítélhető. Az, hogy nekünk is voltak professzoraink, és a festők képeket

festettek, nem túl informatív állítás. Többet ért volna egy színes, szép, fényképes könyv bármelyik részterületről, különösen, ha a külföldön már megszokott módon, fejlett önismerettel írták volna, vagyis a személyes és intézményi nehézségekről, a fellendülések mellett a megtorpanásokról sem feledkezve meg. Az, hogy ki hány olimpiai aranyat nyert, persze így is felsorolható, de ennél érdekesebb, vagy ezzel együtt lenne érdekes az, hogy milyen volt a kor, amelyben ez történt, hogy milyen körülmények és milyen háttér segítettek vagy akadályozták a tehetségek kibontakozását a tudományban, a sportban vagy másutt. Ehelyett legendákat építünk, saját hőseink komor legendáját. Hadd mondjak egy példát: a könyv a SZTAKI részleges történetét is elmeséli. De az már nem fért bele a szerkesztői koncepcióba, hogy ennek a reális társadalomtörténetét kutassa, holott annak a fényében kiderülhetne például, amit itthon – ma még – sokan tudnak, hogy a szovjet rendszerben milyen különleges egyensúlymutatvánnyal lehetett megteremteni egy ekkora intézet működtetéséhez szükséges mozgásteret, és hogy a SZTAKI valódi története milyen sokat árul el az ország történetéről és azokról az emberekről, akik benne élnek. Erről valóban érdemes volna könyvet írni. Persze az már nem almanach, hanem tudománytörténet volna. (*Somlyódy László – Somlyódy Nóra: Hungarian Arts and Sciences, 1848–2000. Columbia University Press, New York, 2004*)

Kampis György

a filozófiai tudomány doktora, ELTE Tudománytörténet és Tudományfilozófia Tanszék

Handbook of Nuclear Chemistry
Vértés Attila, Nagy Sándor, Klencsár Zoltán szerkesztésében

Az ötkötetes angol nyelvű kézikönyv, amelynek mindhárom szerkesztője kiváló magyar kolléga, kétségtelenül nyeresége

nemcsak a radiokémiának, hanem annál szélesebb tudomány- és szakterületnek is, így az atommagfizikának, a sugárfizikának, a dozimetriának és sugárvédelemnek, de kiváló fejezeteket találunk például az elemi részecskék standard modelljéről, a nukleáris mérések statisztikai jellegéről vagy a radio-

aktív kormeghatározásról, sőt még az izotópok segítségével végzett paleoklimatológiai kutatásokról is.

Az egyes köteteknek külön címük van: 1. kötet: *A nukleáris tudományok alapjai*, 2. kötet: *Elemek és izotópok – keletkezés, átalakulás, eloszlás*, 3. kötet: *A magreakciók és sugárzások kémiai alkalmazásai*, 4. kötet: *Radiokémia és radio-gyógyszerkémia az élettudományokban*, 5. kötet: *Műszertech-nika, szeparációs technikák, környezeti vonatkozások*. Az első kötet szerkesztője Lovas Rezső (Debrecen), a negyediké pedig Frank Rösch (Mainz).

A negyedik kötet kivételével minden kötet tartalmaz függelékét, amelyben számos fontos adat található: például a SI rendszerre, a Mössbauer-nuklidokra, a neutronokkal kiváltott magreakciókra vagy a detektorok kalibrációs standardjaira vonatkozólag, de itt találjuk a teljes nuklid-táblázatot is (a 2. kötet

végén). A függelékek szerkesztője minden esetben Molnár Gábor (Budapest).

Minden egyes kötetet részletes tárgymutató zár le, ami nagyban megkönnyíti a kézikönyv használatát. Az egyes fejezetek végén egyébként részletes irodalmi jegyzék található.

A könyv szerkesztésében jelentős szerepe volt a magyar kutatóknak. Hasonlót mondhatunk az egyes fejezetek szerzői vonatkozásában is. A szerzők mintegy haramda hazai kutató, köztük olyan nevesek, mint Csikai Gyula, Fényes Tibor, Horváth Dezső, Kiss Árpád, Koltay Ede, Köteles György, Patkós András, Vértes Attila. (Vértes Attila – Nagy Sándor – Klencsár Zoltán, szerk.: *Handbook of Nuclear Chemistry*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht–Boston–London, 2003. Az öt kötet összesen 2443 oldal)

Berényi Dénes

atomfizikus, professor emeritus

Borgulya Istvánné – Barakonyi Károly:

Vállalati kultúra

Feltételezem, hogy e sorok olvasói mind emlékeznek tanulmányaikból a Ford-féle vállalatra, mely remekül ki tudta elégíteni a kezdeti piaci igényeket a kizárólag fekete színben gyártott T-mobiljával. Azonban nem kellett sok idő, és a vevői igények szofisztikálódtak, megjelentek azon vásárlók, akik nem voltak elégedettek a fekete színnel. A megváltozott igényeket Ford remekül kezelte: a kérésre reagálva kijelentette, hogy minden vásárló egyedi igényét teljesíteni tudják, feltéve, ha az egy fekete T-mobil. Ebben az időben a fogyasztók még el sem tudták képzelni, milyen lehet egy piros autóban ülni.

Néhány emberöltő elteltével, a technológia és a tudomány fejlődésével ez teljesen természetessé vált, a piac szegmentáltabb lett, megjelentek az újabbnál újabb vállalatok, melyek

újabb és újabb vásárlói igényekért harcoltak. Ebből a versenyből emelkedett ki a „japán csoda”, a Toyota, melynek tündöklése előtt a szakemberek értetlenül álltak. Nem értették, hogyan képes egy vállalat olcsó és minőségi termékeket gyorsan és flexibilisen előállítani. Természetesen ez sem maradt rejtély, hiszen néhány év elteltével megjelent a *Just in Time*, majd a *Total Quality Management* mint menedzsment koncepció, ami megmagyarázta a japán sikereket. A probléma csak akkor vált bonyolulttá, mikor ez a koncepció nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket sem Amerika, sem más nemzetek vállalatainál. De akkor mi lehet a megoldás? Hogyan lehet versenyképesnek maradni egy ilyen turbulensen változó környezetben, ahol még versenytársak is vannak? Mi tartja össze a vállalatot egy olyan környezetben, melyben nincs idő alaposan kimunkált stratégiai tervekre, döntésekre? A válasz a *vállalati kultúra*. Bár a könyvismertető bevezető sorai inkább a gépkocsigyártásra összpontosítottak, nem

termelési szakkönyvről lesz szó. Ez a könyv azzal a céllal született, hogy segítse mind a versenyszféra szereplőit, a vállalatvezetőket, mind azokat, akik szeretnének azokká válni bonyolult világunk megértésében.

A szerzőpáros munkájában először a „vállalati kultúra” mint fogalom kerül bemutatásra, mely fejezetben a kapcsolódó szakirodalom összes megközelítése és alapvetése helyet kap a 20. század elejétől napjainkig. E részben az olvasó átfogó képet kaphat a fogalom értelméről, lényegéről. Erre építve, a második fejezetben már olyan kérdésekre kaphatjuk meg a választ, melyek a vállalati kultúra gyakorlatban betöltött szerepét helyezik előtérbe. Elemzi a vállalatok versenyképességét befolyásoló tényezőket, melyeknek két fő csoportja a külső, illetve a belső szabályozó faktorok. A téma szempontjából a belső tényezők nagyobb hangsúlyt kapnak, hiszen ezek azok az elemek, melyek meghatározzák adott vállalat kultúráját. Ebből a fázisból gördül át a következő fejezet, mely részletesen kifejti a vállalati kultúra megnyilvánulásait, azaz komponenseit és funkcióját. Fontosnak tartom kiemelni: a szerzőpáros a vállalati kultúrát nem egy kizárólagosan belső szeparátumnak tekinti, hanem kiemeli a külvilággal való kapcsolat fontosságát is. Ez a megközelítés közelebb áll a mindennapok gyakorlatához, így átfogóbb és érthetőbb képet adva az olvasónak.

A könyv további elemzése előtt visszatulnék a bevezetőben említett példához, abból is a „japán csodához”. Sok évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a szakemberek beismerjék, a csoda nem kizárólag a menedzsmentkoncepció eredménye, hanem szorosan köthető az alkalmazó vállalat befogadóképességéhez. Ez a befogadóképesség pedig nem más, mint az adott vállalat mindennapi gyakorlata, felépítése, értékrendje, egyszerűen a *vállalati kultúrája*. A jelen ismertetőben elemzett könyv első három fejezete pontosan azt mutatja be, hogy mi alkotja ezt a

fogalmat, mik az elemei, mire használható.

A negyedik fejezetben azzal a problémával szembesülhetünk, ami gondot okozott az amerikai nagyvállalatoknak is, azaz a kommunikáció szerepével. E rész gondolatmenetével azonosulva rá kell jönnünk, hogy a vállalati kultúra bár szerves része minden cégnek, mégsem megoldás önmagában. Tudni kell kommunikálni, tudni kell változtatni rajta, ha szükséges. A szerzők ebben az összefüggésben tárgyalják a Magyarországon végbement változásokat is – miként lehetett és kellett a hazai vállalatoknak „alkalmazkodniuk” a kibővült környezetükhöz, és ebben milyen szerepe volt a vállalati kultúrának és a kommunikációnak. Ehhez szorosan kötődik az ötödik fejezet, mely a vállalati kultúra megismerését és változását mutatja be. Ebben a megközelítésben is fontos szerepet tulajdonít a vállalati kultúrának, melynek harmonizálnia kell mind a környezettel, mind a vállalat céljaival. Ez megszívlelendő és nyomon követendő minden vállalat vezető által, e fejezet tartalmát kiemelt fontosságúnak vélem a gyakorlati életben is.

Bár globalizált világunkban egyre jobban megfigyelhető a kultúrák keveredése, asszimilációja, azért még fontos szót ejteni az egyes nemzetek sajátosságairól az üzleti élet terén. A könyv hatodik fejezete ezt a témakört tárgyalja a vállalati kultúra szemszögéből. Nem meglepő módon a nemzeti kultúra hatással van a vállalatira, ami fordítottn is igaz. Ezért nagyon fontos mindkét kultúra megismerése, s bár – részben a globalizáció hatására – megfigyelhetőek összeolvadások, alkothatóak csoportok, azért a nemzeti sajátosságok még mindig élnek, és hatással vannak a vállalati kultúrára, üzleti életre. E csoportosulásokat, hasonlóságokat és jellemzőket tárgyalja a szerzőpáros a hetedik fejezetben. Bemutatásra kerülnek a világ nagy kultúráitömbjei, a közös vonások, az esetlegesen elkülöníthető csoportok, me-

lyeket rávetítenek az adott nemzetek vállalati kultúrájára is. Az elemzések mélysége némely esetben részletekbe menő, azonban felfedezhetőek hiányosságok is, ami talán a hely hiányának tudható be. Azt azonban mindenképpen meg kell jegyezni, hogy feltétlenül hasznos összképet közvetítenek a kulturális különbözőségekről, aminek az üzleti életben kiemelkedően fontos szerepe van, még a globalizációt tekintetbe véve is.

A könyv záró fejezete olyan témával foglalkozik, ami nemcsak az üzleti életben és a felsőoktatásban hasznosítható, hanem mindazoknak fontos lehet, akik érdekeltek a magyar kultúra – főként vállalati viszonylatban – alakulásában. Ebben a témakörben a szerzők remekül átfogott elemző képet festettek le a magyar vállalati kultúráról. A téma megvilágítását az ország múltjának rövid áttekintésével kezdik, a gazdaságot befolyásoló összes behatást magyarázzák, majd megállapítják, hogy a magyar gazdasági

és nemzeti értékrend még mindig ellentmondásokkal és bizonytalanságokkal küzd. Bemutatják a magyar vállalati kultúrával (is) foglalkozó tanulmányok, kutatások eredményeit, majd a külföldiek magyarokról alkotott képét is elének tárják. Úgy gondolom, hogy ezek az adatok, bemutatások mindenképpen tanulságosak minden olvasó számára. Persze a részletes elemzéshez még az is hozzá tartozik, hogy a hazai vállalati kultúrán belül előforduló – cégek méretéből, tevékenységi köréből, tulajdonosi szerkezetéből adódóan – változatosságokat is bemutassák a szerzők, ezzel teljes képet festve a tapasztalatokról és tanulságokról. Végszóként pedig nem is választhattak volna ragyogóbb témát, mint a jövőkép lefestését a korábbi elemzések fényében. (*Borgulya Istvánné – Barakonyi Károly: Vállalati kultúra. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., 2004*)

Bedőné Károly Judit

Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtud. Kar

Orvosi pszichológia

*Szerkesztők: Kopp Mária
és Berghammer Rita*

Hippokratész azzal érdemelte ki a „nagy” melléknevet, hogy az orvostudomány történetében először fordult határozottan szembe a gyógyító szentélyekben, az aszklépionokban folyó mágikus szertartások által végzett gyógyításokkal. Habár azokban sok tapasztalatot, népi gyógymódot alkalmaztak, mégis az orvosi tudás nem haladta meg a jó szándékú kuruzslás szintjét. Mindezekkel szemben Hippokratész új álláspontja az volt, hogy a betegséget maga a természet, a beteg szervezet igyekszik gyógyítani, abban az orvos fő feladata, hogy a gondos megfigyelésekre támaszkodó tapasztalati tudással, a gyógyító igyekezetnek testi és szellemi segítése történjen. Az orvosi hivatás és magatartásról írja a *Corpus*

Hippokratikum-ban „az orvosi hivatás a hivatások legnemesebbje, de csak akkor, ha azt jól képzett, jellemes és az emberi testet és szellemet ismerő orvos gyakorolja”. Más kérdés természetesen, hogy a nedveken alapuló, azok megfelelő arányok felborulását hirdető orvosi tevékenységnek mennyi köze volt a helyes orvosláshoz, az azonban tény, hogy az embert mint személyiséget és annak betegségét már egy meghatározott rendszerben szemlélte. Több ezer év múlva, a XX. században kialakult egy önálló interdiszciplináris tudomány, az orvosi pszichológia. Az orvostudomány és a pszichológia viszonya, egymásra utaltsága és kapcsolata régóta foglalkoztatja az érintetteket, olykor heves viták tárgyát képezte, napjainkban azonban egyre határozottabban rajzolódik ki, hogy a kérdés nyugvópontonra került, a két önálló tudományterület megtalálta a találkozási pontokat, és ennek eredményeként létrejött egy új tudományág. Ennek egyik

ékes bizonyítéka a dr. Kopp Mária és dr. Berghammer Rita által szerkesztett, *Orvosi pszichológia* című egyetemi tankönyv.

Korunkat a szorongás korának is szokták nevezni. Sajnos erre közeli és távoli történelmünk társadalmi eseményei, igen sok okot szolgáltatott. A felgyorsult világunk, a ránk zúduló információk egyre jobban terhelik a többnyire azokra felkészületlen egyént. Az ember nyitott és bizonytalan világban él, aggódik élet és halál, egészség és betegség, barátság és konfliktus, háború és katasztrófa miatt. Tapasztalhatjuk, hogy életünk mennyire függ a tudomány és technika eredményeitől, a folyamatosan és egyre nagyobb mértékben változó természetes és szociális környezetünktől. Nem lenne okos dolog, ha ezek közül egyesek kiiktatására törekednénk. Mindegyiket egyenrangúnak tekintve interdiszciplináris együttműködésre van szükség. A gazdaság és a politikatudomány egyedül nem képes megtalálni a megoldást. A feladat egyértelmű, meg kell őrizni az emberiség kulturális sokféleségét, a történelem távlatait, a kommunikáció és a megértés képességét, valamint belsőleg is erőssé kellene tenni, a globalizálódó társadalmat. Ezért is folyamatosan keressük a megfelelő tudományterületeket, amelyek lehetőséget adnak a lélektani folyamatok társadalom- és egészség tudományi összefüggéseinek és azon keresztül a betegségekkel való kapcsolatainak feltárásához. Ennek minden bizonyítéka az egyik alaptudománya az orvosi pszichológia. A bemutatandó egyetemi tankönyv az első magyar, magatartástudományi szemléletre épülő alkotás.

A tizennégy fejezetre tagolódó tankönyv az érintett tudományterület legfrissebb, a gyakorlat próbáját is kiálló kutatási eredményekre támaszkodik, azaz kifogástalan szerkezeti felépítésben az orvosi pszichológia sokirányú kérdéskörének átfogó ismeretét adja.

Az 1. és 2. fejezet bemutatja az orvosi pszichológia helyét az orvostudományban. Rend-

szerezik a kérdéskört tárgyaló legjelentősebb elméleti, filozófiai és tudománytörténeti állásfoglalásokat. Foglalkoznak azokkal az alapvető jelenségekkel, melyek befolyásolják az egészségi állapotot, a betegségek kialakulását, azok lefolyását. Külön kiemelném a krónikus betegségek szakszerű ellátásához kitüntetetten fontos pszichológiai ismeretek és készségek megszerzésének részletes tárgyalását és a bioszociális modell mint a betegségfolyamatok komplex elemzési módszerének bemutatását.

A 3. fejezet a legfontosabb pszichológiai alapfogalmakat, azok központi idegrendszeri összefüggéseit taglalja. Részletezi a motiváció szerepét a magatartásformákban, a gondolkodás és intelligencia, a genetikai és a környezeti tényezők kapcsolatát.

A 4. fejezet a fejlődéslelektan általános ismérveivel, a gyermekkorban jelentkező pszichoszomatikus és a serdülőkor jellegzetes orvopszichológiai kérdéseit bontja ki.

Az 5. fejezet a személyiségelméleteket és a személyiségzavarokat támogatja, kiemeli, hogy a személyiségzavarok mint hibás alkalmazkodást eredményező személyiségvonások később krónikus alkalmazkodási zavarokhoz vezetnek.

A 6–7. fejezet a hivatás és személyiség, az orvos és beteg kapcsolat témáit érintve, rámutat arra, hogy az orvostudomány és az orvosi hivatás gyakorlása többek között számos mentális problémával is jellemezhető. Felhívják a figyelmet az orvosszerep testi és lelki kockázatainak és azok korai felismerésének fontosságára. Kiemelten részletezik az orvosi szocializáció kérdését, bizonyítva, hogy a terápiás kommunikáció az orvos és beteg között többdimenziós kapcsolatközpontú, összetett interakció, melyben az alá-fölrendeltség helyett a mellérendeltségi orvos-beteg, az ún. partneri viszony működik.

A 8. fejezet az egészséglelektan köré csoportosul. A mai magyar valóságban a pszichés eredetű zavarok a népesség nem

kis százalékát érintik, azok méltán követelhetnek helyet az ún. népbetegségek sorában. A megelőzés természetesen nem lehet más, mint a testi-lelki és társas egészség megőrzése. A kérdéssel és a helyreállítás lehetőségével részletekbe menően foglalkozik.

A 9. fejezet a tudományterület egész új irányvonalát, a pszichoneuro-immunológiát mutatja be, melyből határozott képet kapunk arról, hogy az érzelmi állapotváltozások distresszhatásával kóros eseménysor következik be az immunfolyamatokban is, pszichológiai, mentális és viselkedészavarokat tehát objektív elváltozások kísérhetik.

A 10., 11., 12. fejezet a pszichoszomatika magatartásorvoslás modelljét vizsgálja. A pszichés tényezők számos kóreredet kialakulásában fontos szereppel bírnak, a gyakorló orvostól azok ismerete elvárható. Az orvos mindennapi gyakorlatában különös jelentőséggel bír a haldoklás, a gyász lélektan, a gyógyíthatatlan és a haldokló betegek pszichés gondozásának kérdései. A gyász által kiváltott természetes és az attól eltérő formák pszichoterápiás segítséget igényelnek. A módszer alapelveivel, annak lehetőségeivel, a farmakoterápiával való kapcsolatával külön alfejezet foglalkozik.

A 13. fejezet bemutatja, hogy a munkatevékenység az életminőség és az önmegvalósítás lényeges összetevője. Modern világunkban valószínűleg egyik fő megbetegedési – testi és lelki – rizikófaktor a munkahelyi túlterhelés és kimertülés. A kialakuló körképekkel a munkatudományi pszichológia ismertetése foglalkozik.

A 14. fejezet összefoglalja azokat a gyakorlatban használt módszereket, amelyek a különböző csatornákon szerzett információk egységes rendszerbe történő összegzését teszik lehetővé.

Fogalomtár és részletes irodalomjegyzék biztosítja az ismeretek további elmélyítését, illetve egy-egy szakterületen történő újabb ismeretek szerzését.

Őszintén meg kell mondanom, hogy a könyv elolvasása után változtatnom kellett azon korábbi véleményemen – melegségemül szolgál, hogy a tudományterületen ismereteim felületesek –, hogy az orvosi pszichológiát nem objektíven, a logikai szükségszerűség mércéje szerint ítéltém meg. Személy szerint én most sokkal kényelmesebben érzem magam, mert egy mélyebb szintű ismeretanyag birtokosa lettem ezen a tudományterületen. Úgy látom, hogy az orvosi pszichológussal kapcsolatban az emberek kedvezőbben tudnak viszonyulni a történetekhez, mint a pusztán logikához vagy csak az objektív tényekhez. Egyszerűen könnyebb nyomon követni egy bonyolult emberi érvelést, mint ha azokat csak proposíciók, szillogizmusok és a szimbolikus logika eszközeivel vizsgál-nánk. Az orvosi pszichológia tudománya természetéből adódóan a magyarázatokat, a tapasztalatokkal összevetve újra és újra próbára teszi, ezért a tudományos elemzését olyan ismeretekre építi, amelyek minden újabb információt tudásanyagukba beépítenek, vagy a régieket új szempontból történő értékeléssel szükségképpen módosítják. Az ember ellenállhatatlanul hiszi, hogy valamiféle kitüntetett viszony fűzi a világegyetemhez. Nehezen tudok megbirkózni a gondolattal, hogy a mostani univerzum egy olyan állapotban fejlődött ki, amely tulajdonképpen idegen számunkra, s hogy olyan jövő elé néz, amelyben olyan körülmények fognak kialakulni, amelyek kitörölnek belőle minden életet. A könyv olvasása bennem éppen az ellenkezőt tudatosította, történetesen azt, hogy minél áttekinthetőbbnek mutatkozik az emberi pszichikum, annál céltudatosabb lehet a jövőkép.

A tankönyv igényes tartalmával analóg, annak didaktikai elve és gyakorlata korszerű. Az egymásra épülő tárgyköröket figyelemreméltó címek, a lényegi mondanivalót kifejező alcímek és összefoglalások emelik ki. Mindezekhez a szerzők szemléletes ábra-

anyagot – fekete-fehér és színes – és egyéb illusztrációt adaptáltak vagy válogattak saját gyűjtésükből. A munka legnagyobb erénye az igényesség. A fejezetek szerzői az egymásra épülő tárgykörökben a legkorszerűbb alapismereteket vonultatták fel, mindezt tömören, közérthetően, olvasmányosan, egységes szerkezetben, amiért elsősorban a szerkesztést kell dicsérni.

Azt hiszem, ez csak úgy volt elérhető, hogy a szerzők mindegyike területének avatott ismerője és művelője. Valószínűleg alapelvekben azonos nézeteket is valló szakemberek. Ettől az olvasó számára a könyv nem legyűrendő kásahegy, hanem valódi „vezérfonal”, amellyel kivezetik az orvosi pszichológia labirintusából, a tudásszomjából és kíváncsiságból odatévedt olvasót. A másik, amitől jó a könyv, az a „szikárság”. Minden benne van, ami kell, és semmi sincs benne, ami megzavarhatná az olvasó tisztánlátását. Úgy érzem, hogy a könyv szerzői nemcsak tudták, hanem módszertanilag is értették az orvospszichológiát. A könyv jó, attól élvezetes olvasmány, hogy didaktikus. Ez annyit jelent, hogy létezik olyan rendszerezés, amelyet az olvasó összefüggéseiben már egyszerű olvasáskor meg tud érteni. A tudományterü-

let összetett és részletgazdag, ezért az olvasónak a fentiekre ugyancsak szüksége lehet. Meggyőződésem, hogy biztos reményünk van arra, hogy az orvostudomány már végérvényesen és szerves egészében építi be az orvospszichológiát.

Megállapítható, hogy az új tankönyv, e sokszerzős mű újszerűsége és értéke döntően komplexitásában is rejlik. Igényessége nemcsak korszerű ismeretanyagában, orvosi pszichológiai felfogásában mutatkozik meg, de empirikus, lexikális anyagában is. Utóbbi azonban csak annyit nyújt, amennyire az olvasónak ma mindenképpen szüksége van.

A Medicina Könyvkiadó a tőle megszokott reprezentatív gondozásával ismét kiemelkedőt nyújtott. Külön, ismételt említést érdemel a kitűnő ábraanyag. A könyvet méltán soroljuk a kitűnő munkák közé. Rendkívül fontos interdiszciplináris, szemléletformáló forrásanyag, mind a graduális, mind a posztgraduális képzésben. Afelől nincs kétségem, hogy a 2005. év egyik sikerkönyvéről van szó. (*Kopp Mária – Berghammer Rita szerk.: Orvosi pszichológia. Illusztrációk: Kass János. Bp., Medicina, 2005.*)

Sótonyi Péter
egyetemi tanár, SOTE

Recepció és kreativitás

A magyartudományosság, s ezen belül főként a társadalomtudományok önreflexiója szempontjából különösen releváns a saját múlt megértése: miért is lettünk éppen ilyenek, vannak-e magyar modellek, ha úgy tetszik, „magyar csoda”; miben befogadó, s miben valóban újító a magyar kultúra. A válasz efféle kérdésekre nemcsak a tudomány történeti megértését gazdagítja, hanem a társadalom egészének tájékozódását is segítheti a „mi helyünk a világban” kérdését illetően. Az MTA Filozófiai Kutatóintézetében Palló Gábor irányításával az intézeten túlra is kiterjedő csapat vizsgálta ezt a témát a *Recepció és kreativitás*:

nyitott magyar kultúra beszélő nevű projekt keretében, melynek hét kötete látott napvilágot az Áron Kiadónál. A vállalkozás kimenete önmagában is figyelemreméltó. A kutatást a Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Alapprogram támogatta, melynek gyakorlatát sok suttogott belterjességi vád éri. A közel kétezer oldal (1977), ha jól számolom, 48 szerző, melyből 38 intézetet kívüli, csattanós válasz a kételemekre. Az e névre méltó műhelyek a mai organizált tudományosság feltételeit, az új kommunikációs körülményeket kihasználva jól tudják használni a támogatást, valóban újat tesznek az asztalra.

Ez az új a szellemi szféra, elsősorban a tudomány részletes tudományszociológiai

vizsgálata a magyar kultúra esettanulmányaival. Túllépés ez a pusztá hermeneutikai elemzésen a tudományfilozófiai tekintetében, a magyar eszmetörténetben pedig túllépés az elmaradottság közepette dolgozó magányos alkotó géniuszek kliséjén. A Nyíri Kristóf, a kis csapat inspirátora és Békés Vera tanulmányaiban – a Békés Vera szerkesztette és a Palló Gábor által jegyzett összefoglaló kötetben – kifejtett két vezérelv adja meg a kutatás egyik orientációs pontját: hálózati hangsúlyú kommunikációs filozófia a szellemi élet megértésének kulcsa. A közlési közegek hatása a gondolkodásmódra és mentalitásra a tudományfilozófia és tudománytörténet új rekonstrukcióját ígéri. Ez a szemlélet már a hang és a kép manipulációját lehetővé tevő kommunikációs technikák, a rádió és televízió elterjedésével hatásos szociológiai paradigmává vált (Marshall McLuhan révén), filozófiai jelentőségét azonban csak a közegek elválasztását s a megjelenítés alakítását személyesen is lehetővé tevő technológiák (például az internet) megjelenésével vette észre, többek közt éppen Nyíri. A közép-európai élet- s nyelvi helyzet sajátosságai révén azonban ez a kommunikációs filozófiai váltás munkáiban már korábban megjelent, s ez ad sajátos eredeti történeti ízt a vállalkozásnak. Ezt a kommunikációfilozófiai tudás-szociológiát termékenyíti meg a hálózatok elemzése, beleértve ebbe a hálózati átkötések s ugrások kapcsolatát a polihisztornak tűnő alkotóképességgel.

Az ebben a keretben a tudományfejlődésre megfogalmazott alaphipotézis a befogadás és alkotás egyensúlyából indult ki, arra volt kíváncsi, milyen kulturális mozzanatok adnak lökést a kreativitásnak, s melyek a befogadásnak. Fokozatosan kiderült azonban, hogy a kulcskérdés egy kis kulturális közösgénél a befogadás, régebben azt mondtuk volna, az iskolázás színvonalával összefüggő kultúra. „A hangsúly a kreativitásról fokozatosan áttevődött a recepcióra... a kreativitás

két recepciós folyamat közé ékelődve működik, mintegy ezek részeként: először az előkészület, a tanulás, befogadás oldalán... , majd az alkotás elfogadtatása, elfogadása oldalán (Palló, in Palló 2004, 21.). Vagyis a tudásszociológiai rekonstrukció sokkal nagyobb szerepet tulajdonít a recepciónak, ami – ha van értelme a történelmi tanulásnak – a nyitott magyar kultúra kultivációját állítja előtérbe. Magáról a kreativitásról, mint főleg Palló Gábor és Laki János tanulmányai mutatják, Dean K. Simonton, Csíkszentmihályi Mihály és Margaret Boden nyomán egy a korábbinál sokkal rendezetlenebb szelekciós, darwinianus metaforát hangsúlyoznak, ahol ugyanakkor Arthur Koestler alkotáslélektani felfogását is követve, a sokféle szellemi hálózatba tartozásnak, a Julesz Béla kiemelte intellektuális kétnyelvűségnek van hozzáadott értéke. Ez az elemzés nemcsak egyénekként állítja előtérbe a polihistorokat, hanem nevelési eszményként is: ha van sajátos magyar kreativitás, ez a sokrétű nevelésből, humán és természettudományos iskolázás egyensúlyából fakad. (Ironikusan megemlíteném: ennek nem irodalmi, hanem filozófiai pólusát szoktuk a 19. századi német tudományosság különlegességének is tartani.)

Nehéz lenne a hét kötetet részletesen bemutatni, ezért megpróbálok abból válogatni, amihez értek. Az általános keretet adó és a filozófiai kötetek (Mester Béla és Percz László, Békés Vera, Palló Gábor) imponálóan képviselik az egész vállalkozás frissességét: a magyar szellemi élet alakulását, főként a 19-20. században olyan tudomány-szociológiai hozzáállással elemzik, ahol a kultúra egésze és a diszciplínák közötti kapcsolat áll előtérben (amit ma interdiszciplinaritásnak nevezünk), s a magyar intézményeket s teljesítményeket őszintén merik úgy tekinteni, mint amelyekben a nyitottság, a befogadás és a gazdag személyi hálózatrendszer volt az időnkénti kreatív fordulatok kulcsa, nem valamiféle titokzatos tehetség. A filozófiai

kötet tizenkét tanulmánya három fontos mondanivalót dolgoz ki részletesen. Az első szerint a „filozófiátlan magyar kultúra” mind az intézmények, mind a könyvek, mind az életművek tekintetében közhelynek bizonyul. A sokszor tilalmakkal kísért lelkes magyar Kant-fogadtatás mellett igazán meglepő John Stuart Mill politikai liberalizmusának és egész filozófiájának élő jelenléte nemcsak Kállay Béni politika elméletében vagy a hazai nőkérdés megvitatásában, hanem, mint Mester Béla rámutat, még a középiskolai oktatásban is. Mill már száz évvel ezelőtt is olyannyira jelen volt, hogy még életre jöve része is megjelent a *Budapesti Szemlében*. A Mill-recepció is jól illusztrálja Békés Verának az általa szerkesztett kötetben sokrétűen alátámasztott tézisének, mely szerint a magyar eszmetörténetben az igazi gond nem a „sivár magyar ugar”, hanem a folytonossághiány, a tradíciók állandó megszakadása.

A filozófiai kötetben a nemzetközi szerzőgárda – a hazaiak mellett számos kiváló felsőmagyar és erdélyi szerző – az intézményekről részletes tudásszociológiát ad. Meglepő a filozófia oktatásának és művelésének kontextusában látni a neveléstörténet olyan klasszikus témáit, mint a protestáns és katolikus iskolaügy, a *Ratio Educationis*, megérteni, milyen emberi drámák s cselek világa keletkezik a tilalmak és engedmények központosított közegében. Ez a tudásszociológiai helyzet ismerős az 1960-1980 közti világból, most kétszáz évre visszamenőleg látjuk szomorú relevanciáját. Az intézményi és eszmei elemzés összekapcsolásának példája a Békés Vera-kötetben Lafferton Emese munkája a tébolydák és az elmebetegség orvosi és pszichológiai modelljeinek keletkezéséről, az újítás és konzerválás összefüggéseiről a magánklinikák és az állami ellátás kettősségeivel.

Sok társadalomtudóst s filozófust is újraértékel a két bölcsész kötet. Bibó István (Kovács Gábor) vagy Eötvös József

(Gángó Gábor) mellett értő elemzést kap Böhm Károly (Tonk Márton, Bretter Zoltán, Vasile Muscă) s Alexander Bernát (Bretter Zoltán) is. A pszichológus számára az igazi meglepetés Békés Vera kötetében található: Palágyi Menyhért életművével (Bogdanov Edit és Békés Vera értelmezésében) olyan cselekvésfilozófus formálódott, aki nemcsak fontos kirándulásokat tett a korai kísérleti pszichológia terepére, hanem a cselekvés kategóriális elemzésével számos mai tudatfilozófiai megoldást is előre vetített. Mai gondjaink miatt kell olvasnunk őt, s ennek felismertetése a könyvsorozat érdeme.

A filozófiai kötetben Laczkó Sándor megmutatja, hogy a nyelvi-kommunikációs mozzanat mint az egész vállalkozás vezető elemzése szempontja visszavezetődik az intézményekre is: a magyar filozófiai nyelv kérdése elválaszthatatlan a bölcsélet intézményeitől, s a „miért is csináljunk itt is filozófiát” kérdéstől. A Békés Vera szerkesztette kötetben többszörösen motiváltan kerül elő az a gondolat, hogy a soknyelvű s soknemzetiségű közeg a magyar szellemi életet történetében is fogékonnyá tette a kommunikációs filozófiai megfontolások irányába. Palágyit elemezve Bogdanov megmutatja, milyen szerepe volt mozgásértelmezésében a film élményének. Demeter Tamás, Kondor Zsuzsa és Kovács Gábor pedig Balogh József és Hajnal István munkásságát elemzik az írásrendszer közösségalkító szempontjából. Kovács Gábor elemzésében a pozitívizmus és szellemi történet harcmezéjén kap méltó helyet Hajnal. A *homo faber* és a kommunikatív ember egyensúlyát keresve válik olyan megkerülhetetlen szerzővé, aki antropológiai fel fogásával Lev Vigotszkijt s Richard Gregort meg Daniel Dennettet juttatja a mai pszichológus eszébe. A kötet vezértanulmánya Békés Vera munkája. Békés két mozzanatban maga is olyan kreatív, mint a sorozat elemezte magyar tudósok egy része. Úgy véli, hogy a sajátos magyar kreativitásban a sokoldalúság

kulcsa az irodalom és a kultúra összetartó ereje. Ez a hálózatképzésre biztosan igaz, még a mai világban is. Békés azonban egyenesen azt hirdeti, hogy Madách *Ember tragédiája* mint kulcsélmény befolyásolta az általa vizsgált életműveket a „konstruktív pesszimizmus” életérzése révén. Ebből – a szerző is érzi – nehéz levezetni például a programozható számítógép elvét Neumann Jánosnál. Az alapgondolat – a humaniorák nagy hatása a természettudósokra – vonzó, ez azonban nem magyar sajátosság: a humboldti egyetem eszményének továbbélését jelenti, mely eszmény az egész 19. századi német természettudomány sikereinek magyarzataként is szolgál sok elemzésben. Ezek a kételyek csupán azt mutatják, van még kontrasztív elemezni való a tudásszociológiai rekonstrukciók terén.

A sorozat három kötete – a nyelvészeti, a színházi és a jogi – különös dologra vállalkozik. Egyszerre vizsgálja fontos társadalmi gyakorlatok rekonstrukcióját, s ugyanakkor az e gyakorlatra vonatkozó tudományos reflexió történetét, miközben e kettő gyakran átfonódik egymásba, már csak a társadalmi gyakorlat természete miatt is. Tolcsvai Nagy Gábor munkája különleges a sorozatban. Nemcsak témája miatt – hiszen a nyelv és a nyelvészet egy kommunikációs szociológiai keretben alapvető szerepet kell játsz-szon –, hanem azért is, mert ez egyetlen szerző monografikus feldolgozása. A nagyot mérítés veszélyét kivédi a kor behatárolása – a 19. és 20. század nyelvi rekonstrukciójáról van csak szó. Tolcsvai a befogadás-alkotás mozzanatot három területen elemzi. A nyelvi gyakorlatban, a szépirodalom nyelvében s nyelvi önreflexiójában s a nyelvtudományban. Mindenütt vezéreszméje az a kérdés, hogy vajon a nyelv egyéni vagy közösségi szempontból, s mint zárt vagy mint folytonos alkotás tételeződik-e. A kötet igazi erőssége a „régmúlt” újraelemzése. A nyelvújítás és a 19. századi nyelvi sztenderdizáció klasszikus

eszmetörténeti kérdésköre új fényben jelenik meg, amikor a mai szociolingvisztika és nyelvpolitika fogalomtárával értelmeződnek törekvései. Az adaptív célok, a modernizációs és a társadalmi integráció a nyelvi változást s a nyelvi tervezést úgy mutatják meg, mint ami két tekintetben követ adaptációs ciklust. Valahogyan meg kell küzdenie rendszer és változás kettősségével – maga a nyelv egyszerre konzervatív s megújuló képződmény –, s saját maga mellett a külső hatásokkal is meg kell birkóznia. Tolcsvai elemzése a jelen felé közeledve bizonyos kérdésekben veszítenek meggyőző erejükből. A 19. század végének nyelvvédő törekvéseit például – éppen a Tolcsvai képviselte modern nyelvpolitikai szakirodalom fényében – nehéz úgy tárgyalni, hogy megfelelkezünk a többnyelvűség keltette feszültségekről a korban. Pedig csak Babits, Herczeg vagy Márai emlékezéseit kell újraolvasnunk, hogy ennek jelentőségét lássuk. Azért írókat említek, mert a kötet következetes erőnye viszont az irodalmi újítás és a „nyelvi játékok” összekapcsolása. A modern, 1945 utáni időkről érdekes szociolingvisztikát kapunk, mely elsősorban az új nyelvhasználati területekről – politikai mellébeszélés – s eszközökről – számítógép és nyelv – mond megszívlelendőket. A nyelvi reflexióról, a nyelvtudományról a kötet meglehetősen szelektíven szól. Itt a szerző alkotó nyelvész volta érzésem szerint akadályozza a tisztánlátást. Szigeteket kapunk – Gombocz Zoltán, Karácsony Sándor, a budapesti iskola –, de például a magyar identitást nagyban alakító „ugor-török háborúról” szó sem esik. A huszadik század második felének magyar nyelvészetét pedig nehezen lehet rekonstruálni úgy, hogy Telegdi Zsigmond vagy Szépe György nevét le sem írjuk. Hadd éljek itt az egész projekt kulcsfogalmával. Úgy tűnik, a hálózat résztvevője éppenséggel nincs a legjobb helyzetben, hogy átlássa az egész hálót, csak a saját részhálóját látja. Ezt azért hiányolom, mert résztvevő megfigyelőként

a hetvenes évektől úgy éreztem, hogy a hálózati szerveződés a magyar nyelvészet igencsak áttetsző vonása.

Az Imre Zoltán szerkesztette színházi kötet valóban átvilágítja a színházat. Naív olvasóként csupán két mozzanatot emelnék ki, melyek az egész vállalkozásban elhelyezik a színház vizsgálatát. Az egyik az intézményi mozzanatok és a művészi újítás viszonya, mely Kiss Gabriella, Jákfalvy Magda és Nagy Gabriella Ágnes különböző korszakbeli avantgárdokat elemző írásaiból a nem irodalmár számára is világossá teszi a színház író és közönség közé szorult léthelyzetét. A másik mozzanat a politikai szimbolika. Imre Zoltán *Bánk bán* és *Tragédia* előadáselemzései a jelképek detektívregényeként mutatják be, hogyan működik a társadalmi tudat elvárásrendszere a színház felé, akár Rákosi Mátyás dühöngéseiben is tetten érhetően.

A jogi kötet, számos kitűnő s általam itt nem elemezhető rész tanulmány – például a sajtójog (Sipos Balázs), a női egyenjogúság (Pető Andrea és Szapor Judit) – mellett azt mutatja be, hogyan történik kétféle befogadás és alkotás a jogban. Esmék átvétele mint az első asszimilációs ciklus, s eszmék társadalmi intézménnyé tétele mint második asszimilációs ciklus. „Az egyetemes emberi jogok mint cselekvést irányító gondolati struktúra, illetve cselekvési terv miként válik intézménnyé (normák és viselkedések rendszerévé), s mint ilyen miként lehet sikeres, miközben hű szeretne maradni önmagához” (Sajó, 2004, 201.). Ez a kettős átvétel ráadásul értékek átvétele s adaptálása, nem csupán eljárásoké.

A természettudományokról szóló, Palló Gábor szerkesztette kötet számos csemegét nyújt a tudománytörténésznek, például a hazai genetika előtörténetéről (Fári Miklós Gábor tanulmánya) vagy az erdélyi matematika látásmódjáról (Benedek András). Számos írás, elsősorban Palló Gábor bevezetője s részletes dolgozata a Budapesti Műszaki

Egyetemről támasztja alá az általános tézist, a nyitottság szerepét a megújulás lehetőségeinek megteremtésében. Ugyanakkor ezek az elemzések két további új mozzanatot is megmutatnak a humán területekhez képest. Az egyik a nagy egyéniségek, például Eötvös Loránd vagy Zemplén Győző korlátozó, konzervatív szerepe. Nagy tekintélyükkel meghatározhatják a napirendet, s így az ifjú nemzedék lehetőségeit korlátozzák, akik azután, ha sikeresek, mint a Nobel-díjas Oláh György, leszakadnak a mestertől, bemutatva a Thomas Kuhn-féle alkotási ciklus innovatív fázisának személyes jellemzőit (a Mester-minta, akit meg kell haladni). A nyitott intézmények – ilyenek mutatja be Palló a Műegyetemet – sokkal segíthetnek ebben, mert ellenkező esetben az „iskolateremtő mester” szellemi stagnáció forrásává válhat. A másik új mozzanat a filozófus kötetekhez képest Vámos Éva tollából a magyar tudományos értelmiség nemi megoszlásának igen részletes elemzése. Ezek a statisztikák többet mondanak, mint az „elnyomott nők” sorsa feletti siránkozások. Kiderül belőlük, hogy a természettudomány kevésbé zárt a nők felé, mint hinnénk, nyitottabbak különösen a tudományos egyletek, de az egyetemi képzés is. Ugyanakkor felfele haladva a gradicsokon drámaian csökken a nők aránya. A természettudományi kötet valójában felveti az olvasóban a válogatás kérdését. Miért ezek a területek kerültek elő? Vajon miért hiányzik főként az orvostörténet a természettudományok közül, ahol a befogadás-alkotás, el nem ismerés összes kérdése ugyanígy felmerül?

A recenzens hadd legyen kicsit telhetetlen és kritikus is. Miközben az egész vállalkozás magyarázó kerete a mai kreativitáskutatás kontextuális pszichológiai elmélete, Csík-szentmihályi és Simonton gondolatmenete, az önreflexióból hiányzik a hazai magyar kreativitáskutatás, annak gondoljaival, individuumpontosságával együtt. Miért csak Erika Landau és Paul Torrance léteznek az

összefoglalókban, miért nincsenek itt magyar követők, például Barkóczi Ilona, akik a hatvanas évektől (!) folyamatosan képviselnek egy akkoriban igencsak alternatív kreativitáskonceptiót, a nem alkalmazkodó személyiséggel s az analógiás folyamatok ki-tüntetett jelentőségével. A tudománytörténeti rekonstrukcióból a pszichológus számára hiányzik, Jean Piaget is, hiszen maga a teljes elmélet, befogadás és alkotás dinamikája Piaget asszimilációs-akkomodációs ciklusára emlékeztet.

Az értelmezés pszichológiai hiányai mellett talán fontosabb az a hiányérzetem, hogy a kötetek nemigen kezelik úgy a pszichológiát mint a magyar kultúra részét. Az akadémiai, a dívány körüli és a nevelés intézményeihez kapcsolódó huszadik századi magyar pszichológiából csak a dívány marad meg s a szabadság kis körei Méretnél. Más intézmények, az egyetemi harcok, Ranschburg Páltól Kardos Lajosig mind kimaradnak. Ez valódi hiány, mivel éppen a magyar pszichológia története érdekesen támasztja alá a projektben képviselt hálózati mozzanat különlegességét: a kicsiny hálózatok átláthatóságát.

Ezek azonban csak a telhetetlen recensens szavai. A sorozatért köszönet illeti a kiadót és Palló Gábort. A vállalkozás egységes és összekapcsolt bemutatását tette lehetővé egy eddig csak foszlányaiban megismert kulturális hálózatnak, s a „magyar kreativitás” valódi megértését igazi részletes tudásszo-

ciológiai elemzéssel tette lehetővé. A kutatói csapat ugyanis a felidéző és kultivációs funkciókon túl végre konkrét hazai anyagon mutatta be, mit is jelent az értelmesen alkalmazott tudásszociológia a tudás társadalmi természetének megértésében. Úgy tudnak világos elemzők, új értékek felmutatói lenni, hogy közben nem szenvednek kisebbségi komplexusoktól, de nincsenek eltelve sem a magyar géniusz nagyságától.

A könyvek elolvashatók az interneten a <http://zeus.phil-inst.hu/recepcio> címen. (*Mester Béla–Perecz László (szerk.): Közelítések a magyar filozófia történetéhez. Magyarország és a modernitás. Budapest, Áron Kiadó, 2004, 432 p.*; *Békés Vera (szerk.): A kreativitás mintázatai. Budapest, Áron Kiadó, 2004, 288 p.*; *Palló Gábor (szerk.): Teremtő befogadás. Összefüggések, tanulmányok. Budapest, Áron Kiadó, 2004, 279 p.*; *Palló Gábor (szerk.): A honi Kopernikus-recepciótól a magyar Nobel-díjakig. Budapest, Áron Kiadó, 2004, 342 p.*; *Tolcsvai Nagy Gábor: Alkotás és befogadás a magyar nyelv 18. század utáni történetében. Budapest, Áron Kiadó, 2004, 165 p.*; *Imre Zoltán (szerk.): Átvilágítás. A magyar színház európai kontextusban. Budapest, Áron Kiadó, 2004, 248 p.*; *Sajó András (szerk.): Befogadás és eredetiség a jogban és a jogtudományban. Adalékok a magyarországi jog természetrajzához. Budapest, Áron Kiadó, 2004, 223 p.)*

Pléh Csaba
az MTA rendes tagja

